

Politika Raporu

Geçici Koruma Rejimi Ötesi: Türkiye’de Suriyeliler İçin Alternatif Politika Seçenekleri

Dr. Öğr. Üyesi Neva Övünç Öztürk

GEÇİCİ KORUMA REJİMİ ÖTESİ: TÜRKİYE'DE SURİYELİLER İÇİN ALTERNATİF POLİTİKA SEÇENEKLERİ

Politika Raporu

YAZAR:

Dr. Öğr. Üyesi Neva Övünç Öztürk

RAPORLAYAN ve DERLEYEN:

Şevval Nur Acuner

GRAFİK TASARIM:

Feyzanur Yetimoğlu

Göç Araştırmaları Vakfı
Hacettepe Mahallesi Fener Sokak No: 5
06230 Altındağ/Ankara, Türkiye
Tel.: (0312) 473 76 11
Fax: (0312) 473 79 11

Kitapçığın tüm yayın hakları Göç Araştırmaları Vakfına aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eserin içindeki görüş ve değerlendirmeler yazara aittir. Göç Araştırmaları Vakfı'nın kurumsal görüşlerini yansıtmayabilir. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

GEÇİCİ KORUMA REJİMİ ÖTESİ: *Türkiye'de Suriyeliler İçin Alternatif Politika Seçenekleri*

Göç Araştırmaları Vakfı (GAV), Politika Raporu 2026,

Bu rapor, Göç Araştırmaları Vakfı (GAV) tarafından 21.04.2026 tarihinde düzenlenen webinar kapsamında, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Anabilim Dalı öğretim üyesi Dr. Öğr. Üyesi Neva Övünç Öztürk tarafından sunulan değerlendirmeler temel alınarak hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	3
GİRİŞ	4
1. Geçici Koruma: Kavramsal ve Hukuki Çerçeve	5
1.1 Uluslararası Hukukta Geçici Koruma	5
1.2 Türkiye'deki Hukuki Düzenleme	6
2. Geçici Korumanın Sağladığı Haklar ve Sınırlılıkları	7
3. Güncel Durum: İstatistiksel Tablo	8
3.1 Nüfus Verileri	8
3.2 Gönüllü Geri Dönüş Süreci	9
4. Geçici Korumanın Sonlandırılması: Hukuki Çerçeve ve Mekanizmalar	10
4.1 Sonlandırma Koşulları	10
4.2 Sonlandırma Sonrası Hukuki Seçenekler	10
4.2.1. Birinci Seçenek: Menşe Ülkeye Geri Dönüş	11
4.2.2. İkinci Seçenek: Uluslararası Koruma Statüsünde Toplu ve Bireysel Yaklaşımlar ..	11
5. Üçüncü Seçenek: Alternatif İkamet Mekanizmaları	13
5.1 Kısa Dönem İkamet İzni	13
5.1.1 Hukuki Dayanak	13
5.1.2 Avantajlar	14
5.1.3 Dezavantajlar ve Kısıtlılıklar	14
5.2 İnsani İkamet İzni	14

5.2.1 Hukuki Dayanak	14
5.2.2 Avantajlar	14
5.2.3 Dezavantajlar ve Kısıtlılıklar	15
5.3 Uzun Dönem İkamet İzni	15
5.3.1 Hukuki Dayanak	15
5.3.2 Avantajlar	15
5.3.3 Dezavantajlar ve Kısıtlılıklar	16
6. Geçici Korumanın Sonlandırılması Sonrasında Hukuki Güvenceler ve Entegrasyon Temelli Yaklaşım	17
7. Politika Önerileri	19
7.1 Gönüllü Geri Dönüş Sürecinin Güçlendirilmesi	19
7.2 Tercih Edilebilir Statü: Kısa Dönem veya İnsani İkamet İzni	19
7.3 Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi	19
SONUÇ	20
KAYNAKÇA VE VERİ KAYNAKLARI	22

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu rapor, Türkiye'nin 2014 yılından bu yana Suriyelilere uyguladığı geçici koruma rejiminin hukuki temellerini, güncel durumunu ve olası dönüşüm senaryolarını incelemektedir. Aralık 2024'te Suriye'de Esad rejiminin çöküşüyle birlikte geçici koruma rejiminin sonlandırılması meselesi siyasi ve hukuki açıdan öncelik kazanmıştır. Rapor, geçici korumanın sonlandırılması halinde başvuru-
labilecek üç alternatif ikamet statüsünü (kısa dönem ikamet izni, insani ikamet izni ve uzun dönem ikamet izni) hukuki çerçeveleri, sağladıkları haklar ve pratik uygulanabilirlikleri bakımından karşılaştırmalı olarak ele almaktadır.

Güncel Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre Türkiye, Ağustos 2025 itibarıyla yaklaşık 2.288.690 milyon kayıtlı Suriyeliye ev sahipliği yapmaya devam etmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2026). Gönüllü geri dönüş süreciyle birlikte bu sayı Aralık 2024'ten bu yana hız kazanmış olsa da büyük çoğunluğu Türkiye'de kalmayı tercih etmektedir. Bu bağlamda rapor, geçici korumanın sona ermesi ihtimalinde uygulanabilecek hukuki mekanizmaları detaylandırmakta ve devletin yükümlülükleri ile insan hakları standartları çerçevesinde politika önerileri geliştirmektedir.

GİRİŞ

Türkiye, 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşının ardından ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan milyonlarca yerinden edilen insana ev sahipliği yapmış ve bugün dünya genelinde en fazla mülteci barındıran ülkelerden biri haline gelmiştir. Hukuki açıdan geçici koruma statüsüyle tanıyan Suriyeliler, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kapsamında belirlenen 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde koruma altına alınmıştır.

Bu statü, kitlesel akınlar karşısında devletlerin bireysel statü belirleme kapasitesinin yetersiz kalması durumuna pragmatik bir yanıt olarak geliştirilmiştir. Ancak geçicilik vurgusu taşımasına karşın Türkiye'deki uygulama, herhangi bir azami süre sınırı öngörülmezsizin on yılı aşkın bir süreye yayılmıştır. Suriye'de Aralık 2024'te gerçekleşen siyasi dönüşümün ardından bu rejimin geleceği tartışmaları yeniden gündemin üst sıralarına taşınmıştır.

Bu rapor, söz konusu tartışmalara hukuki zemin sağlamak amacıyla geçici korumanın kavramsal ve normatif temellerini, mevcut istatistiksel tabloyu ve olası geçiş senaryolarını bütüncül bir perspektifle değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

1 Geçici Koruma: Kavramsal ve Hukuki Çerçeve

1.1 Uluslararası Hukukta Geçici Koruma

Geçici koruma rejimi, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nin öngördüğü bireysel statü belirleme mekanizmalarının dışında kalan, istisnai nitelikte bir ara koruma aracı olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası hukukta bağlayıcı bir sözleşmeyle düzenlenmemiş olmakla birlikte, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) yol gösterici rehberleri bu koruma türüne ilişkin asgari standartları ortaya koymaktadır. Örneğin 2014 tarihli BMMYK Geçici Koruma Rehberi, bu statünün belirli azami süreyle sınırlı tutulmasını önermektedir. Bu önerinin iki temel gerekçesi bulunmaktadır: Birincisi, kitlesel akın içinde yer alıp bireysel statü almaya hak kazanabilecek kişilerin varlığı; ikincisi ise istisnai bir mekanizmanın zamanla olağanlaşmasının ve bu yolla uzun süreli belirsizlik halinin pekişmesinin önlenmesi gerekliliğidir.

Kavramın tarihsel kökenleri, 1990'lı yıllarda eski Yugoslavya savaşı nedeniyle gerçekleşen kitlesel göç dalgasına dayanmaktadır. Bu dönemde Avrupa devletleri, 1951 Sözleşmesi kapsamındaki statüleri bireysel olarak değerlendirme kapasitesini aşan bir nüfus akınıyla karşılaşmış; bu durum, daha pragmatik ve toplu bir koruma yaklaşımının fiilen benimsenmesine yol açmıştır. Söz konusu deneyim, Avrupa Birliği'nin 2001/55/EC (AT) sayılı Temporary Protection Directive (Geçici Koruma Direktifinin) hazırlanmasına zemin oluşturmuştur. Temporary Protection Directive 2001/55/EC, uzun yıllar boyunca fiilen hiç uygulanmamış bir düzenleme olarak kalmıştır. Ancak 2022 yılında Ukrayna'da başlayan savaşın ardından, AB tarihinde ilk kez bu direktif aktive edilmiştir. Bu kapsamda Ukrayna'dan kitlesel olarak gelen kişilere geçici koruma sağlanmış ve üye devletler genelinde ortak bir koruma rejimi işletilmiştir.

Geçici Koruma ile Klasik Uluslararası Koruma Arasındaki Temel Farklar

Klasik uluslararası koruma (mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma statüleri), her bir başvurunun durumunun ayrı ayrı değerlendirildiği bireysel bir usule dayanır. Bu süreç, uzmanlaşmış mülakatçılar, detaylı belgeleme ve uzun bir değerlendirme takvimini gerektirmektedir. Geçici koruma ise kitlesel akın hallerinde bireysel kapasitenin yetersizliğini gidermek amacıyla tasarlanmış kolektif ve hızlandırılmış bir mekanizmadır. Sağladığı hak güvenceleri ve bütünleşme olanakları bakımından klasik statülerden belirgin biçimde daha sınırlı bir içeriğe sahiptir.

1.2 Türkiye'deki Hukuki Düzenleme

Türkiye'de geçici koruma, 6458 sayılı YUKK'un 91. maddesiyle çerçevesi belirlenmiş; rejimin uygulanmasına ilişkin esaslar ise 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği ile ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. YUKK'un 91. maddesi, kitlesel akın yoluyla Türkiye'ye gelen yabancılara geçici koruma sağlanabileceğini öngörmektedir. Geçici korumanın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Kanun'un ilgili maddesi uyarınca yönetmelikle düzenlenmekte; koruma kapsamına alınacak kişi grubu ve uygulamanın başlatılması ise Cumhurbaşkanı kararıyla belirlenmektedir.

2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği'nin Geçici 1. maddesi uyarınca, Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye'den kitlesel veya bireysel olarak Türkiye'ye gelen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınmaktadır. Geçici koruma uygulandığı süre boyunca bireysel uluslararası koruma başvuruları ise işleme konulmamaktadır. Sistemin işleyişi açısından başlangıç noktası fiilen 2012 yılına, resmi hukuki zemin ise 2014 yönetmeliğine dayanmaktadır.

Türkiye'nin geçici koruma rejimini Avrupa'nın Ukraynalılara yönelik uygulamasından ayıran en belirgin unsur, azami süre sınırının yokluğudur. AB Direktifi başlangıçta üç yıllık bir sınır öngörmüş; bu süre Konsey kararıyla bir kez daha uzatılarak dört yıla çıkarılmıştır. Türkiye'de ise geçici korumanın sona erdirilmesi Cumhurbaşkanlığı takdir yetkisine bırakılmış; sonlandırma için herhangi bir nesnel kriter düzenlenmemiştir.

2

Geçici Korumanın Sağladığı Haklar ve Sınırlılıkları

Geçici koruma statüsü, bireysel uluslararası koruma statüleriyle karşılaştırıldığında hem güvence düzeyi hem de sağlanan hakların kapsamı bakımından daha sınırlı bir çerçeveye sunmaktadır. Bu sınırlılık, geçici korumanın tanım gereği istisnai ve geçici bir araç olduğu ilkesiyle uyumludur. Bu çerçevede, Türkiye'de uygulanan geçici koruma rejimi kapsamında geçici koruma altındaki kişilere çalışma iznine erişim imkânı tanınmakla birlikte, bu hak kural olarak altı aylık bekleme süresi ve kısıtlı çalışma rejimi ile sınırlandırılmaktadır. Böylece, ekonomik hayata katılım mümkün olmakla birlikte bu katılım belirli idari ve zamansal koşullara bağlanmaktadır.

Öte yandan, yerel bütünleşme açısından en belirleyici kısıtlamalardan biri, geçici koruma kapsamında geçirilen sürenin olağan vatandaşlık başvurusunda değerlendirmeye alınmamasıdır. Nitekim Geçici Koruma Yönetmeliği m.25'e göre geçici koruma kimlik belgesi Türkiye'de kalış hakkı sağlamakla birlikte, ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelerle eşdeğer kabul edilmemekte; uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımamakta, ikamet süresi hesabında dikkate alınmamakta ve Türk vatandaşlığına başvuru imkânı oluşturmamaktadır. Bu düzenleme, geçici koruma rejiminin istisnai ve geçici niteliğini hukuki düzlemde de pekiştirmektedir.

Bu nedenle, geçici koruma altındaki bireyler açısından vatandaşlığa erişim daha sınırlı ve istisnai kanallar üzerinden gerçekleşmektedir. Bu kapsamda Suriyelilerin Türk vatandaşlığına geçişi esas olarak iki yol üzerinden mümkün olmaktadır: 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu 12. maddesi1 kapsamındaki istisnai vatandaşlık uygulamaları ve m.16 uyarınca Türk vatandaşlarıyla evlilik yoluyla vatandaşlık kazanımı. Türkiye İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya'nın 8 Kasım 2023 tarihinde yaptığı açıklamaya göre, geçici koruma kapsamında bulunurken Türk vatandaşlığını kazanan Suriyeli sayısı toplam 237.995'tir. Bu kişilerin 156.987'si 18 yaşını doldurmuş yetişkinlerden, 81.008'i ise 18 yaş altı bireylerden oluşmaktadır (Sağiroğlu, Ünsal ve Özenci, 2025, s. 94). Söz konusu vatandaşlık kazanımları, esas olarak Türk Vatandaşlığı Kanunu kapsamında öngörülen istisnai vatandaşlık uygulamaları ile Türk vatandaşlarıyla evlilik yoluyla gerçekleşmiştir.

3 Güncel Durum: İstatistiksel Tablo

3.1 Nüfus Verileri

Türkiye'deki Suriyeli nüfusu 2021 yılı itibarıyla yaklaşık 3 milyon 737 bin 369 kişiyle en yüksek seviyelerine ulaşmış, bu dönemi takip eden yıllarda ise gönüllü geri dönüşler ve farklı demografik hareketlilikler sonucunda kademeli bir azalma eğilimi göstermiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2026). Özellikle 2024 yılı Aralık ayında Suriye'deki siyasi gelişmelerin (8 Aralık süreci) ardından, geri dönüş eğilimlerinde belirgin bir artış gözlemlenmiş ve bu durum nüfusun düşüş eğilimini daha da pekiştirmiştir.

Göç İdaresi Başkanlığı'nın 16.04.2026 tarihli güncel verilerine göre, Türkiye'de geçici koruma altında bulunan kişi sayısı 2.288.690'dır. Bu kişilerin 1.109.258'i kadın, 1.179.432'si erkektir. Yaş dağılımına bakıldığında ise 1.087.100 kişinin 18 yaşın altında olduğu görülmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2026). Bu veriler, mevcut son durumu yansıtmaktadır.

8 Aralık 2024 Sonrası Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Nüfus

Tarih	Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Nüfus
30 Ocak 2025	2.863.422
27 Şubat 2025	2.820.362
27 Mart 2025	2.801.855
1 Mayıs 2025	2.758.039
29 Mayıs 2025	2.710.476
26 Haziran 2025	2.662.749
31 Temmuz 2025	2.578.480
28 Ağustos 2025	2.508.446
2 Ekim 2025	2.435.376
30 Ekim 2025	2.389.719
27 Kasım 2025	2.371.412

31 Aralık 2025	2.347.756
29 Ocak 2026	2.329.547
26 Şubat 2026	2.310.408
26 Mart 2026	2.298.712
16 Nisan 2026	2.288.690

Kaynak: Göç Araştırmaları Vakfı (GAV), Türkiye'nin Aylık Göç Trendleri Bülteni;
veriler Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden derlenmiştir.

3.2 Gönüllü Geri Dönüş Süreci

Uluslararası hukuk, hiçbir bireyin hayatının, özgürlüğünün veya bedensel bütünlüğünün tehdit altında olduğu bir yere gönderilmesini yasaklamaktadır. "Non-refoulement" (geri gönderme) ilkesi olarak bilinen bu yasa, 6458 sayılı YUKK'un 4. maddesinde de iç hukukumuza aktarılmış durumdadır.

Gönüllü geri dönüşler, yalnızca kişinin serbest iradesine dayanması halinde uluslararası hukuk bakımından meşru kabul edilmektedir. Bu gönüllülüğün gerçek anlamda sağlanabilmesi için bireyin menşe ülkesindeki güncel koşullar hakkında eksiksiz ve doğru biçimde bilgilendirilmesi, gerektiğinde tercüman desteği sağlanması, geri dönüş formunun bağımsız gözlemciler (STK temsilcileri veya BMMYK personeli) huzurunda imzalanması ve geri dönüş sürecinin tüm aşamalarında usul güvencelerine uyulması gerekmektedir.

Literatürde giderek daha fazla yer bulan "yapılandırılmış geri gönderme" (constructive refoulement) kavramı, bu bağlamda kritik bir uyarı niteliği taşımaktadır. Söz konusu kavram, sığınılan ülkedeki yaşam koşullarının sistematik olarak ağırlaştırılması yoluyla bireyin gönüllü geri dönüş fiilen zorlanması halini ifade etmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bu durumun somut koşullara bağlı olarak geri gönderme yasağının ihlali anlamına gelebileceğine hükmetmiştir.

2016 yılından 2 Nisan 2026 tarihine kadar toplam 1.390.049 kişi ülkesine gönüllü, güvenli ve onurlu bir şekilde geri dönmüştür (Anadolu Ajansı, 2025).

8 Aralık 2024'te Suriye'de 61 yıllık Baas rejiminin çökmesinin ardından, 9 Aralık 2024 ile 2 Nisan 2026 tarihleri arasında ülkesine gönüllü, güvenli ve onurlu şekilde dönen Suriyeli sayısı ise 650.046 olarak kaydedilmiştir (Anadolu Ajansı, 2025).

Türkiye'nin bu süreçte uyguladığı "Öncü Göçmen" programı, 1 Ocak-1 Temmuz 2025 tarihleri arasında Suriyelilerin gönüllü geri dönüş kararını desteklemek amacıyla hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda kişilere, geri dönmeyi planladıkları ülke koşullarını yerinde gözleme ve Türkiye'ye dönerek kararlarını yeniden değerlendirme imkânı tanınmıştır.

Uygulama, BMMYK'nın gönüllü geri dönüş için öngördüğü "git ve gör" ziyaretleriyle uyumlu olup, geri dönüş kararının bilgiye dayalı ve serbest iradeyle verilmesini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca katılımcılara tanınan çoklu giriş-çıkış (örneğin üç kez gidip gelme) hakkı, süreci tek seferlik ve geri dönülmez bir karar olmaktan çıkararak daha kademeli ve gözleme dayalı bir yapıya dönüştürmektedir.

4

Geçici Korumanın Sonlandırılması: Hukuki Çerçeve ve Mekanizmalar

4.1 Sonlandırma Koşulları

Türkiye'nin mevzuatında geçici korumanın sonlandırılması için belirli nesnel kriterler öngörülmemektedir. Avrupa Birliği'nin Ukraynalılara yönelik Geçici Koruma Direktifi, geçici korumanın sona erdirilmesini; menşe ülkedeki koşulların, insan haklarına ve temel özgürlüklere tam saygı ile geri göndermeme yükümlülüğü gözetilerek güvenli ve kalıcı geri dönüşe imkân verdiğinin tespitine bağlamakta ve bu sürecin BMMYK ile diğer ilgili uluslararası kuruluşlarla düzenli istişareler çerçevesinde yürütülmesini öngörmektedir; buna karşılık Türk hukukunda bu husus Cumhurbaşkanının takdir yetkisine bırakılmıştır.

Aralık 2024'teki Suriye'deki siyasi dönüşümün ardından geçici korumayı sonlandırma yönünde henüz resmi bir karar alınmamıştır. Bununla birlikte Suriye'deki yapılanma sürecinin devam ettiği, bazı bölgelerde güvenlik risklerinin varlığını koruduğu ve ekonomik bütünleşme koşullarının henüz yeterli olgunluğa ulaşmadığı gözetildiğinde, toplu geri gönderme için gerekli koşulların mevcut olmadığı değerlendirilmektedir.

4.2 Sonlandırma Sonrası Hukuki Seçenekler

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 11. maddesi uyarınca, Cumhurbaşkanının geçici korumayı sonlandırması halinde üç temel seçenek gündeme gelebilir: kişilerin menşe ülkelerine dönmelerine karar verilmesi, ilgili koruma koşullarını taşıyan kişilere statünün toplu olarak tanınması veya uluslararası koruma başvurusunda bulunanların her birinin durumunun bireysel olarak değerlendirilmesi veya mevzuatta öngörülen diğer bir kalış mekanizmasına dahil edilmeleri. Mevzuatta öngörülen kalış mekanizmalarının hukuki ve pratik boyutları aşağıdaki bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

4.2.1. Birinci Seçenek: Menşe Ülkeye Geri Dönüş

Geri dönüş seçeneğinin uygulamaya konulabilmesi, her şeyden önce uluslararası hukukun temel güvencesiyle sınırlanmalıdır. Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 6. maddesi, bu Yönetmelik kapsamındaki hiç kimsenin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı ya da ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyeceğini açıkça düzenlemektedir. Bu hüküm, uluslararası teamül hukuku kuralı olarak kabul edilen ve 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesinde kodifiye edilmiş geri gönderme yasağını (non-refoulement) iç hukuka yansıtmaktadır. 6458 sayılı YUKK'un 4. maddesi de aynı güvenceyi genel bir ilke olarak benimsemiştir.

Bu güvencenin pratik sonucu şudur: Cumhurbaşkanlığı kararıyla geçici korumanın sonlandırılması, kendi başına zorunlu geri dönüş için yeterli bir hukuki zemin oluşturmaz. Her birey bakımından, gönderileceği ülkedeki somut güvenlik koşullarına ilişkin bireysel bir değerlendirme yapılması zorunludur. Toplu geri gönderme, uluslararası hukukta mutlak biçimde yasaklanmış olup AİHM içtihadı da bu yasağı 4 No'lu Protokol kapsamında güvence altına almaktadır.. Türkiye açısından henüz bu Protokol'ün yürürlüğe girmesi için gerekli işlemler tamamlanmamış olmakla birlikte, anılan yasak hem bir uluslararası teamül hukuku kuralı olarak kabul edilmesi hem de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun Genel Yorumu doğrultusunda, Türkiye'nin tarafı olduğu Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 13. maddesine içkin sayıldığı için Türkiye bakımından da bağlayıcıdır.

Uluslararası hukukta yalnızca gönüllü geri dönüş meşru kabul edilmektedir. Gönüllülüğün gerçek anlamda sağlanabilmesi için bireyin menşe ülkedeki koşullar hakkında eksiksiz biçimde bilgilendirilmesi, tercüman desteğinden yararlanabilmesi ve geri dönüş kararını bağımsız gözlemciler önünde özgür iradesiyle vermesi gerekmektedir.

Bu noktada literatürde giderek daha fazla yer bulan "yapılandırılmış geri gönderme" (constructive refoulement) kavramı kritik bir uyarı niteliği taşımaktadır. Geçici korumanın sonlandırılmasının ardından hukuki statüsüz kalan bireylerin Türkiye'deki yaşam koşullarının sistematik biçimde ağırlaşması ya da alternatif statülere erişimin fiilen kapatılması, bireyi gönüllü geri dönüşe zorlamak anlamına gelebilir. AİHM bu durumun, somut koşullara bağlı olarak geri gönderme yasağının ihlalini oluşturabileceğini içtihat yoluyla ortaya koymuştur.

4.2.2. İkinci Seçenek: Uluslararası Koruma Statüsünde Toplu ve Bireysel Yaklaşımlar

Bu seçeneğin uygulanabilirliğini doğrudan kısıtlayan yapısal bir engel mevcuttur: Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi sınırlama ile onaylamıştır. Bu sınırlama kapsamında mülteci statüsü yalnızca Avrupa kaynaklı olaylar nedeniyle koruma arayan kişilere tanınabilmektedir. Suriyeli bireyler, bu yapısal kısıt nedeniyle 1951 Sözleşmesi'nden doğan mülteci statüsüne erişememektedir.

Bu durumda uygulanabilecek statüler YUKK kapsamında şartlı mülteci ve ikincil koruma olarak belirginleşmektedir. Şartlı mülteci statüsü (YUKK m. 62), Avrupa dışındaki ülkelerde meydana gelen olaylardan ötürü mülteci tanımını karşılayan kişiler için öngörölmüş olup üçüncü bir ülkeye yeniden yerleştirme imkânı sağlamaktadır. İkincil koruma statüsü (YUKK m. 63) ise ülkesine dönmesi halinde ölüm cezası, işkence veya silahlı çatışma gibi ciddi zararlarla karşılaşma riski bulunan kişilere uygulanmaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliği uyarınca bu koruma statülerinden birine toplu olarak geçiş imkânı söz konusu olabilir ya da bireysel değerlendirme sonucunda şartlarını taşıdıkları statüye geçiş imkânı olabilir. Suriye'deki durumun olumlu yönde gelişmeye başlamış olması, uluslararası koruma ihtiyacını da ülkemizdeki tüm Suriyeliler bakımından geçerli hâle getirmeyebilir. Bu durumda, toplu olarak bir statüye geçirme tercihi tutarlı olmayabilir. Bireysel statü değerlendirmesi sonucunda, bir uluslararası koruma statüsüne geçiş imkânının oluşturulması ise geçici koruma sonlandırıldığında zaten YUKK çerçevesinde öngörölmüş bir hak olduğundan, uluslararası koruma başvurusunda bulunmak isteyen kişilerin bu yola başvurularında hukuken bir engel bulunmamalıdır. Bununla birlikte, geçici koruma sonlandırıldığında, daha önce bu koruma kapsamında olan kişilerin tamamının bu yola yönlendirilmesi, idari kapasitenin zorlanmasına neden olacağından tavsiye edilebilecek bir tercih gibi görünmemektedir.

5

Üçüncü Seçenek: Alternatif İkamet Mekanizmaları

Geçici korumanın sonlandırılması halinde, mevzuatımızda yer alan üç temel ikamet izni türü öne çıkan alternatifler olarak değerlendirilebilir. Bu bölümde her bir seçenek, hukuki dayanağı ve pratik uygulanabilirliği bakımından sistematik biçimde incelenmektedir.

5.1 Kısa Dönem İkamet İzni

5.1.1 Hukuki Dayanak

Kısa dönem ikamet izni, 6458 sayılı YUKK'un 31. maddesi kapsamında düzenlenmiş olup, verilme şartları 32. maddede belirlenmiştir. 31/1-ğ bendi uyarınca, "adli veya idari makamların talep veya kararına bağlı olarak Türkiye'de kalması gereken" yabancılara kısa dönem ikamet izni verilmektedir. Bu düzenleme, idareye somut durumlara göre değerlendirme yapma imkânı tanıyan esnek bir hukuki araç niteliği taşımaktadır.

Geçici koruma altındaki Suriyeliler bakımından bu hüküm, geçici koruma statüsünden çıkış süreçlerinde alternatif bir kalış imkânı olarak değerlendirilebilir. Özellikle statü değişimi, bireysel uluslararası korumaya geçiş ya da gönüllü geri dönüşün gerçekleşmediği durumlarda, bireyin Türkiye'de hukuka uygun şekilde kalışının sürdürülmesine katkı sağlayabilir.

Bu süreçte, ilgili idari izinler çerçevesinde kişilerin menşe ülkeye kısa süreli gidip gelmeleri de mümkün olabilmekte; bu durum gönüllü geri dönüş kararının daha bilinçli ve bilgiye dayalı şekilde alınmasını destekleyebilmektedir. Böylece kısa dönem ikamet izni hem kalışın düzenlenmesi hem de gönüllü geri dönüş süreçlerinin güçlendirilmesi açısından tamamlayıcı bir işlev görmektedir.

5.1.2 Avantajlar

Bu seçeneğin en belirgin avantajı, mevcut mevzuatta açık bir hukuki dayanağının bulunmasıdır. Kapsamlı bir idari altyapı değişikliğine gerek duyulmaksızın uygulanabilmesi, pratik açıdan da önemli bir kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca "sirküler göç" yaklaşımıyla uyumlu olup, kişilerin Türkiye ile Suriye arasında belirli bir hukuki çerçevede hareket edebilmesine imkân tanıyabilir.

Kısa dönem ikamet izni uygulamada genellikle en fazla iki yıla kadar verilebilmekte ve süresi dolduğunda uzatılabilmektedir. Bu sürelerin düzenli şekilde yenilenebilmesi, bireylerin Türkiye'deki kalışını kesintisiz ve öngörülebilir hale getirmektedir. Ayrıca, kesintisiz ikamet süresinin oluşması halinde ilerleyen aşamalarda uzun dönem ikamet iznine geçiş açısından da hukuki zemin oluşturabilmektedir. Bu yönüyle söz konusu izin, hem geçici koruma sonrası dönemde düzenleyici bir araç hem de uzun vadeli statü geçişlerine katkı sunan tamamlayıcı bir mekanizma niteliği taşımaktadır.

5.1.3 Dezavantajlar ve Kısıtlılıklar

Bu seçeneğin önemli bir sınırlılığı, öğrencilere ilişkin düzenlemeden kaynaklanmaktadır. Kısa dönem ikamet iznine geçen öğrenciler, öğrenci ikamet izninin sağladığı özel haklardan otomatik olarak yararlanamaz; bu haklardan yararlanabilmek için ayrıca öğrenci ikamet iznine başvurmaları gerekir. Çalışma izninin ayrı bir prosedüre tâbi tutulması da ek bürokratik bir yük oluşturmaktadır. Geçici korumadan kısa dönem ikamet iznine toplu geçiş olması halinde, Göç İdaresi Başkanlığı'nın kurumsal kapasitesi ciddi biçimde zorlanabilecektir.

5.2 İnsani İkamet İzni

5.2.1 Hukuki Dayanak

İnsani ikamet izni, YUKK'un 46. ve 47. maddelerinde düzenlenmekte; ayrıntılar ise YUKK Uygulama Yönetmeliği'nin 44. maddesinde yer almaktadır. Kanunun 46/1-f bendi, "olağanüstü durumlarda" bu iznin verilebileceğini hükme bağlamaktadır. Böyle bir kitlesel geçiş süreci, yönetmelik çerçevesinde "olağanüstü durum" kapsamında değerlendirilebilir. Aynı zamanda kanunun 46/1-e bendi, "acil nedenlerden dolayı veya ülke menfaatlerinin korunması açısından Türkiye'de kalmasına izin verilmesi gereken yabancılar" için de bu iznin uygulanabileceğini öngörmektedir.

5.2.2 Avantajlar

İnsani ikamet izni, birçok ikamet türüne kıyasla daha bütünleşik bir haklar paketi sunmaktadır. Bu kapsamda öğrenci ikamet iznine geçiş özel bir işleme gerek duyulmaksızın sağlanabilmekte; izin altındaki kişiler eğitim olanaklarından doğrudan yararlanabilmektedir. Çalışma hakkı bakımından ise 6735 sayılı Uluslararası İş Gücü Kanunu'nda bu statü sahipleri için kolaylaştırılmış bir çalışma izni prosedürü öngörülmüştür.

5.2.3 Dezavantajlar ve Kısıtlılıklar

Bu seçeneğin en temel zayıflığı, iznin yoğun biçimde idari takdir yetkisine dayanmasıdır. İnsani ikamet izni, diğer ikamet izni türlerinde kısmen öngörülebilir olan nesnel kriterlerin yerini büyük ölçüde idarenin değerlendirmesine bırakmaktadır. Bu durum, statünün güvencesi ve sürekliliği açısından ciddi bir belirsizlik yaratmaktadır. Öte yandan uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmayan ikamet türleri arasında insani ikamet izni de sayılmaktadır. (YUKK m. 42/2), bu da söz konusu statünün uzun vadeli yerleşim ve kalıcılık açısından sınırlı bir koruma sağladığını ortaya koymaktadır.

5.3 Uzun Dönem İkamet İzni

5.3.1 Hukuki Dayanak

Uzun dönem ikamet izni, YUKK'un 42-45. maddeleri ve YUKK Uygulama Yönetmeliği'nin 40-43. maddeleri kapsamında düzenlenmektedir. Türkiye'de kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izniyle kalmış olan ya da İçişleri Bakanlığının belirlediği özel koşulları taşıyan yabancılara, Bakanlık onayıyla valilikler tarafından süresiz ikamet izni verilebilmektedir.

Ancak bu noktada kritik bir yasal engel mevcuttur: YUKK'un 42/2. maddesi uyarınca mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve insani ikamet izni statüsü sahipleri ile geçici koruma kapsamındaki uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmamaktadır. Bu açık hüküm, söz konusu statüden geçici korunanların yararlanmasının önünde doğrudan bir yasal engel oluşturmaktadır. Zira, geçici koruma sonlandırılırsa da geçici koruma altındaki kişilerin geçici koruma altındayken geçirdiği süreler, ikamet izni ile geçirilen sürelerden sayılamayacağı için, bu kişilerin sekiz yıllık süre şartını taşıması mümkün olmayacaktır.

Bununla birlikte sekiz yıllık süre şartına başvurmadan, Bakanlığın takdir yetkisi doğrultusunda bu iznin tanınması teorik olarak mümkün olabilir.

5.3.2 Avantajlar

Uzun dönem ikamet izni, yabancılar arasında en kapsamlı haklara erişim imkânı sunan statüdür. YUKK'un 44. maddesi uyarınca bu izin sahipleri; özel kanunlardaki istisnalar saklı kalmak kaydıyla, Türk vatandaşlarına tanınan hakların büyük çoğunluğundan yararlanabilmektedir. Bu kapsamda mülk edinme, sosyal güvenlik sistemine dahil olma ve geniş çaplı kamu hizmetlerine erişim gibi haklar, bireylerin Türkiye'de daha istikrarlı bir yaşam kurmasını mümkün kılmaktadır.

Halihazırda uzun süredir Türkiye'de bulunan geçici koruma altındaki Suriyeliler açısından ise bu statü, mevcut geçicilik halini aşarak daha güvenceli ve kalıcı bir hukuki konuma geçiş anlamına gelmektedir. Bu durum hem idari belirsizlikleri azaltmakta hem de uzun vadeli entegrasyonu desteklemektedir. Ayrıca uzun dönem ikamet izni, kısa dönem, aile ve öğrenci ikamet izinleriyle birlikte, gerekli yasal ikamet süresini sağlayan kişiler bakımından olağan yoldan Türk vatandaşlığına başvuru imkânı tanıyan statüler arasında yer almakta; bu yönüyle daha ileri bir hukuki statüye geçiş için önemli bir basamak oluşturmaktadır.

5.3.3 Dezavantajlar

Mevzuatta yer alan doğrudan yasal engelin yanı sıra, uzun dönem ikamet izni seçeneğinin uygulamada farklı koruma statülerindeki kişiler bakımından eşitlik açısından değerlendirilmesi gereken bazı hususlar doğurabileceği belirtilmektedir. Özellikle, geçici koruma kapsamında bulunan kişiler ile bireysel koruma statüsü sona ermiş şartlı mülteciler ve ikincil koruma statüsü sahipleri açısından ortaya çıkabilecek farklılıkların dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir. Bununla birlikte, söz konusu hususun çözümlenebilmesi mümkündür.

Yasal engelin aşılması ve eşitlik ilkesinin zedelenmemesi amacıyla, öncelikle 6458 sayılı YUKK'un 31. maddesinde düzenlenen kısa dönem ikamet izni bir geçiş mekanizması olarak değerlendirilebilir. Özellikle m. 31/1-ğ hükmünde yer alan "adli veya idari makamların talep veya kararına bağlı olarak Türkiye'de kalması gerekenler" ifadesi, geçici koruma altındaki kişilerin daha öngörülebilir bir hukuki statüye geçirilmesine imkân tanıyabilecek esnek bir dayanak sunmaktadır. Bu çerçevede kısa dönem ikamet izni, bireylerin statüsünü değişken idari uygulamalara bağımlı olmaktan çıkararak daha istikrarlı bir hukuki zemine oturtabilir.

Ayrıca bu izin türü, uzun dönem ikamet iznine ve nihayetinde vatandaşlığa uzanan kademeli bir entegrasyon süreciyle bağlantı kurabilecek bir ara aşama işlevi görebilir. Bu sayede bireylerin fiilî olarak kurdukları sosyal ve ekonomik bağların hukuken tanınması mümkün hâle gelirken, statü ile gerçek yaşam koşulları arasındaki uyumsuzluk da azaltılabilir.

Bu yaklaşım yalnızca Suriyeliler bakımından değil, uluslararası koruma altındaki diğer gruplar açısından da eşitlik ilkesine daha uygun bir çerçeve sunmaktadır. Zira değerlendirme, ulusal köken temelinde ayrıcalık tanımak yerine; ülkede kalış süresi, entegrasyon düzeyi ve yerleşiklik gibi nesnel kriterlere dayandırıldığında, farklı gruplar arasında hukuken meşru ve dengeli bir ayırım yapılması mümkün olacaktır.

Öte yandan entegrasyon politikalarının niteliğine göre, insani ikamet izni de bir yol olarak görülebilir. Bununla birlikte, bu yolun tercih edilmesi, kalıcı bir entegrasyon amacının güdülmediği bir politikanın benimsenmesi durumunda öne çıkan bir tercih olabilir.

6

Geçici Korumanın Sonlandırılması Sonrasında Hukuki Güvenceler ve Entegrasyon Temelli Yaklaşım

2014 yılından bu yana Türkiye'de yasal olarak bulunan geçici koruma altındaki Suriyeliler, aradan geçen süre içerisinde Türkiye'de kalıcı bir yaşam ve toplumsal bağ oluşturmuştur. Bu süreçte yetişen çocukların önemli bir kısmı Türkçeyi fiilen anadil düzeyinde kullanmakta, eğitim hayatlarını Türkiye'de sürdürmekte ve ülkeyi tek yaşam alanı olarak algılamaktadır. Bu durum, söz konusu nüfusun yalnızca geçici bir kitle olarak değil, aynı zamanda toplumsal yapının bir parçası olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Bu ölçüde derinleşen sosyal ve bireysel bağlar, geri dönüş politikalarının hukuki sınırlarını da doğrudan etkilemektedir. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı, uzun süreli ikamet ve güçlü sosyal bağların bulunduğu durumlarda geri gönderme kararlarının bireyin özel hayatına saygı hakkını (AİHS m. 8) ihlal edebileceğini ortaya koymaktadır. Bu içtihat doğrultusunda, geçici korumanın sona erdirilmesi tek başına sınır dışı etme sonucunu doğurmamakta; her birey bakımından somut koşullara dayalı bir değerlendirme yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu hukuki çerçeve, iç hukuk bakımından da karşılık bulmaktadır. 6458 sayılı YUKK'un 54. maddesi sınır dışı nedenlerini sınırlı şekilde düzenlemekte, 55. maddesi ise sınır dışı edilemeyecek kişileri açıkça belirlemektedir. Özellikle geri gönderileceği ülkede ölüm, işkence veya insanlık dışı muamele riski bulunan kişiler ile özel ihtiyaç sahibi gruplar bakımından sınır dışı yasağı önemli bir güvence oluşturmaktadır. Ayrıca uluslararası hukukta yer alan toplu sınır dışı etme yasağı gereğince, her sınır dışı kararının bireysel değerlendirmeye dayanması zorunludur.

Bununla birlikte, mesele yalnızca sınır dışı etme yasağı çerçevesinde değil, aynı zamanda bireylerin Türkiye'de oluşturdukları ekonomik ve toplumsal katkılar bağlamında da ele alınmalıdır. Uzun yıllar Türkiye'de yaşamış Suriyelilerin iş gücü piyasasına katılımı, girişimcilik faaliyetleri ve kültürel yaşama katkıları, bu nüfusun önemli bir beşerî sermaye oluşturduğunu göstermektedir. Bu nedenle, politika tercihlerinin yalnızca geri dönüş odaklı değil, aynı zamanda mevcut entegrasyon düzeyini gözeten bir perspektifle şekillendirilmesi gerekmektedir.

Bu noktada sirküler göç modeli, geri dönüş ve kalış seçeneklerini karşıt değil tamamlayıcı unsurlar olarak ele alan daha dengeli bir yaklaşım sunmaktadır. Bu model, bireylerin Suriye'nin yeniden imarına katkı sunabilmelerine imkân tanırken, Türkiye'deki hukuki statülerinin korunmasını da mümkün kılabilir. Böylece insan haklarına dayalı, esnek ve çok katmanlı bir göç yönetimi anlayışı geliştirilerek hem bireyler hem de kamu otoriteleri açısından daha sürdürülebilir bir çözüm zemini oluşturulabilir. Elbette bu yaklaşım Suriye-Türkiye ilişkileri bağlamında da önemli bir katkı sağlayabilir.

Türkiye'de Suriyeliler İçin Mevcut ve Alternatif Yasal Statülerin Karşılaştırmalı Analizi

Kriter	Kısa Dönem İkamet İzni	İnsani İkamet İzni	Uzun Dönem İkamet İzni	Geçici Koruma (Mevcut)
Hukuki Dayanak	YUKK m.31/1-ğ	YUKK m.46-47	YUKK m.42-45	YUKK m.91 / GKY
Azami Süre	2 yıl (uzatılabilir)	Belirsiz / takdiri	Süresiz	Süresiz (belirsiz)
Uzun Dönem İzne Geçiş	✓ Mümkün	✗ Engellenmiş	—	✗ Engellenmiş
Vatandaşlığa Giden Yol	✓ Var	✗ Yok	✓ Var	✗ Yok
İdari Takdir Payı	Orta	Yüksek	Tamamen idari takdire bağlı (8 yıllık şart karşılanmadığı için)	Çok yüksek
Önerilen Öncelik	☆☆☆ Birincil	☆☆ Özel gruplar	Yasal engel var, sadece takdire bağlı	(Mevcut statü)

7 Politika Önerileri

Temel Politika İlkeleri

Geçici koruma rejiminin dönüşüm sürecinde yönlendirici olması gereken dört temel ilke şunlardır: (1) geri gönderme yasağına ve uluslararası yükümlülüklerle tam uyum, (2) bireysel değerlendirme gerekliliği, (3) şeffaflık ve hesap verebilirlik, (4) uzun vadeli toplumsal uyum hedefi.

7.1 Gönüllü Geri Dönüş Sürecinin Güçlendirilmesi

Gönüllü geri dönüş programları, BMMYK standartlarına uygun bağımsız gözlem mekanizmalarıyla desteklenmeli; bağımsız sivil toplum kuruluşlarının ve BMMYK'nın sürece etkin katılımı sağlanmalıdır. Kişilerin menşe ülkedeki güncel duruma ilişkin eksiksiz, doğru ve tarafsız bilgiyle donatılması ön koşul olarak benimsenmelidir. Gönüllü geri dönüş formlarının imzalanması sürecinde tercüman bulundurulmalı, hukuki yardıma erişim güvence altına alınmalıdır.

7.2 Tercih Edilebilir Statü: Kısa Dönem veya İnsani İkamet İzni

Geçici korumanın sonlandırılması halinde, uzun süredir Türkiye'de ikamet eden ve toplumsal bütünleşme sağlamış bireyler için kısa dönem ikamet izni birincil seçenek olarak belirlenmelidir. Bu seçeneğin temel avantajları şöyle özetlenebilir: mevzuatta açık bir hukuki dayanağının bulunması (YUKK m. 31/1-ğ), uzun dönem ikamet iznine geçiş olanaklarının korunması, "sirküler göç" politikasıyla uyumu ve idarenin mevcut altyapısıyla hayata geçirilebilir olması.

Öğrenciler, ağır hasta bireyler ve diğer özel ihtiyaç grupları için ise insani ikamet izni tercih edilebilir. Bu statünün sağladığı kolaylaştırılmış çalışma izni prosedürü ve eğitime doğrudan erişim imkânı, söz konusu gruplar açısından belirleyici bir pratik üstünlük oluşturmaktadır.

7.3 Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi

Herhangi bir toplu statü geçişi, Göç İdaresi Başkanlığı'nın kurumsal kapasitesi üzerinde ciddi bir baskı oluşturacaktır. Bu nedenle, başvuru süreçlerinin yönetiminde dijital altyapıya yapılan yatırımların artırılması, merkezi değerlendirme birimlerinin güçlendirilmesi ve geçiş sürecinin belirli bir takvime yayılarak aşamalı biçimde uygulanması hayati önem taşımaktadır.

SONUÇ

2014 yılında 6458 sayılı YUKK'un 91. maddesi kapsamında hayata geçirilen geçici koruma rejimi, başlangıçta kitlesel akın karşısında geliştirilen istisnai ve geçici bir araç olarak tasarlanmış; ancak zaman içinde herhangi bir azami süre sınırına bağlanmaksızın yapısal bir kalıcılık kazanmıştır. Aralık 2024'te Suriye'deki siyasi dönüşümün tetiklediği yeni süreç, bu geçicilik halinin artık ciddi biçimde sorgulandığına işaret etmekte ve rejimin geleceğine dair hukuki ve siyasi tartışmaları olgunlaştırmaktadır.

Raporun ortaya koyduğu çerçeve değerlendirildiğinde, mevcut tablonun çok boyutlu bir yapı sergilediği görülmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın 26.03.2026 tarihli verilerine göre Türkiye'de hâlâ yaklaşık 2.298.712 kişi geçici koruma altında bulunmakta; bu nüfusun yaklaşık yüzde kırkı 18 yaşın altındaki çocuklardan oluşmaktadır. Bu demografik gerçek, söz konusu kişilerin artık Türkiye'yi yalnızca geçici bir sığınak olarak değil, fiilî yaşam alanı olarak benimsediğini somut biçimde ortaya koymaktadır. 8 Aralık 2024'ten bu yana gönüllü geri dönüşlerde kayda değer bir artış gözlemlenmekte olsa da 650.046 kişiyi kapsayan bu hareket, büyük çoğunluğun Türkiye'de ikamet etmeyi sürdürdüğünü açıkça göstermektedir.

Geçici korumanın sonlandırılması halinde gündeme gelebilecek üç temel ikamet mekanizması (kısa dönem ikamet izni, insani ikamet izni ve uzun dönem ikamet izni) hukuki çerçeveleri, sağladıkları haklar ve pratik uygulanabilirlikleri bakımından belirgin farklılıklar barındırmaktadır. Bu seçenekler arasında kısa dönem ikamet izni, YUKK'un 31/1-ğ bendi kapsamında mevzuatta açık bir dayanağa sahip olması, kapsamlı bir altyapı reformuna gerek duyulmaması ve uzun dönem ikamet iznine geçiş olanaklarını koruması nedeniyle en elverişli geçiş mekanizması olarak öne çıkmaktadır. Özellikle öğrenciler ve özel ihtiyaç sahipleri için insani ikamet izni, kolaylaştırılmış çalışma izni prosedürleri ve eğitime doğrudan erişim bakımından tamamlayıcı bir işlev üstlenebilir. Uzun dönem ikamet iznine gelince, YUKK'un 42/2. maddesindeki açık yasal engel ve eşit muamele ilkesiyle bağdaşmazlık kaygıları, bu seçeneğin doğrudan bir geçiş mekanizması olarak benimsenmesinin önünde ciddi hukuki güçlükler oluşturmaktadır.

Hukuki değerlendirmenin ötesinde, meselenin bir de insan hakları boyutu bulunmaktadır. On yılı aşkın süredir Türkiye'de yaşayan, dil ve kültürel entegrasyonu derinleştirmiş, ekonomik ve sosyal ağlar kurmuş bireyler için geçici korumanın sonlandırılması tek başına geri dönüş gerekçesi oluşturamaz. AİHM içtihadı ve YUKK'un 4, ve 55. maddeleri çerçevesinde, geri gönderme yasağı ve özel hayata saygı hakkı, her birey için somut koşullara dayalı bireysel bir değerlendirme yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Toplu sınır dışı etme uluslararası hukukta kesin biçimde yasaklanmış olup yapılandırılmış geri gönderme (constructive refoulement) kaygıları da tüm politika tercihlerinin dikkatli bir insan hakları süzgecinden geçirilmesini gerektirmektedir.

Politika tercihlerinin uzun vadeli sürdürülebilirliği açısından ise sirküler göç modeli, geri dönüş ve Türkiye'de kalış seçeneklerini karşılıklı dışlayan ikilemler olarak değil, tamamlayıcı unsurlar olarak ele alan dengeli bir yaklaşım sunmaktadır. "Öncü Göçmen" programının uygulamadaki karşılığı, bu anlayışın somutlaşmış biçimini temsil etmekte; BMMYK'nın gönüllü geri dönüş için öngördüğü "git ve gör" ziyaretleriyle uyumlu bir çerçeve oluşturmaktadır. Kademeli ve bireysel değerlendirmeye dayalı bu yaklaşım, hem bireysel temel hakların hem de devletin politika özerkliğinin güvence altına alınmasına katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak, geçici koruma rejiminin dönüştürülmesi süreci yalnızca idari ya da teknik bir yeniden yapılanma meselesi değildir; aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası yükümlülükleri, toplumsal bütünleşme hedefleri ve uzun vadeli göç politikası tercihleri açısından belirleyici bir dönüm noktasını simgelemektedir. Geri gönderme yasağına tam uyum, bireysel değerlendirme gerekliliği, şeffaflık ve uzun vadeli toplumsal uyum hedefi —bu raporun temel politika ilkeleri olarak benimsediği dört eksen— herhangi bir statü geçişinin ancak bu ilkeler çerçevesinde hukuki meşruiyet ve pratik sürdürülebilirlik kazanabileceğini ortaya koymaktadır. Bu bütünlüklü perspektif gözetilmeksizin tasarlanacak herhangi bir geçiş modeli, hem ilgili kişilerin temel haklarını zedeleme hem de Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan sorumluluklarını ihlal etme riskini barındırmaktadır.

Kaynakça ve Veri Kaynakları

Yasal Mevzuat

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), 11 Nisan 2013.

22 Ekim 2014 Tarihli ve 29153 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliği.

5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu.

YUKK Uygulama Yönetmeliği (YUKK m. 40-44, 46).

Resmî İstatistikler ve Raporlar

Anadolu Ajansı. (2026, 10 Nisan). Geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı 5 yılda yüzde 38,5 azaldı. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/gecici-koruma-altindaki-suriyeli-sayisi-5-yilda-yuzde-38-5-azaldi/3900672>

Sağiroğlu, A. Z., Ünsal, R., & Özenci, F. (2025). Türkiye göç ve insan hareketlilikleri yılı 2023. GAV Perspektif Yayınları.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2026, 16 Nisan). Geçici koruma. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Uluslararası Belgeler

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü.

AB Konseyi. (2001). 2001/55/AT Sayılı Geçici Koruma Direktifi. Avrupa Birliği Resmî Gazetesi L 212/12.

Akademik Çalışmalar ve Sözlü Sunum

Öztürk, N. Ö. (2025). "Geçici Koruma Rejimi Ötesi: Türkiye'de Suriyeliler için Alternatif Politikalar." Göç Araştırmaları Vakfı Politika Webinarı Konuşma Metni. Ankara.

daha fazla bilgi için

/goc_vakfi

/gocarastirmalarivakfi